

DETERMINATION OF FACTORS AFFECTING FINANCIAL BEHAVIOR IN RETIREMENT¹

Oya HAZER

Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, ohazer@hacettepe.edu.tr

M. Serhat ÖZTÜRK

Dr., Hacettepe Üniversitesi, sozturk@hacettepe.edu.tr

Received: 29.04.2017

Accepted: 20.08.2017

ABSTRACT

Retirement is an important milestone in terms of society, determining the transition from middle age to old age in human life. This transition symbolizes the transition from productive maturity to unemployment and is characterized by a number of problems of aging and social and economic distortions. With this research, it is important to identify factors of financial behavior of retired persons and to find solutions to their problems to increase the quality of life at retirement. With this study; it is aimed to determine how socio-demographic factors (age, gender, marital status, educational status, occupational status, working status, number of children, housing ownership, general health status, income status, income sufficiency), life satisfaction and financial satisfaction affect the financial behavior of the retired persons. The survey was conducted with a questionnaire collected in face-to-face interviews with 45-year-old and 490 adult retired individuals in Cebeci, Kurtuluş and Ayrancı districts selected by simple random method from the districts of Ankara province Çankaya district in Turkey. 61.0% of the retired persons surveyed are male and 39.0% are females. 72% of the pensions participating in the survey were married. When the education level is examined, it is found that the vast majority (74.7%) have high school and below education level. The total variance, which determines the effect of socio-demographic factors on financial behavior in pensions, together with financial satisfaction and life satisfaction, was found to be 30%. The most important factor affecting financial behavior in retirement is financial satisfaction ($\beta = 0.442$) while other factors are gender ($\beta = -0,174$), marital status is single ($\beta = -0,172$) 0,122) and housing property belonged to retirement ($\beta = 0,109$) ($p < 0,05$).

Keywords: Retirement, Financial Behavior, Financial Behavior In Retirement.

EMEKLİLERDE FİNANSAL DAVRANIŞI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ

ÖZ

Emeklilik dönemi insan yaşamında orta yaştan yaşlılığa geçişi belirleyen, toplumsal açıdan önemli bir dönüm noktasıdır. Bu geçiş üretimsel olgunluktan işsizliğe geçişi sembolize etmektedir ve yaşlanmanın getirdiği bir takım sorunlar ile sosyal ve ekonomik bozulmalarla karakterize olmaktadır. Bu araştırma ile, emeklilerin finansal davranışlarına ilişkin belirleyicileri tespit etmek ve sorunlarına çözüm yolları bulmayı kolaylaştırmak emeklilik dönemindeki yaşam kalitesinin artırılması açısından oldukça önemlidir. Bu çalışma ile; emeklilerde sosyo-demografik faktörlerin (Yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, bakmakla yükümlü olunan kişi, çalışma durumu, sahip olunan çocuk sayısı, konut mülkiyeti, genel sağlık durumu, gelir durumu, gelir yeterliliği), yaşamdan duyulan tatminin, finansal tatminin ve finansal zorluğun emeklilerin finansal davranışlarını nasıl etkilediğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma, Türkiye’de Ankara ilinin

¹ Bu çalışma 6-8 Nisan 2017’de International Congress Of Eurasian Social Sciences’ta Sözlü Bildiri olarak sunulmuştur.

Çankaya ilçesine bağlı semtlerden basit rastgele yöntemi ile seçilen Cebeci, Kurtuluş ve Ayrancı semtlerindeki 45 yaş ve üzeri 490 yetişkin emekli bireyden yüz yüze toplanan anket verileriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamına alınan emeklilerin %61,0'i erkek, %39,0'u ise kadındır. Araştırmaya katılan emeklilerin %72'si evli iken, %28,0'i ise bekadır. Emeklilerin eğitim durumlarına bakıldığında, büyük çoğunluğunun (%74,7) lise ve altı eğitim düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Finansal tatmin ve yaşamdan duyulan tatmin ile birlikte sosyo-demografik faktörlerin emeklilerde finansal davranışlar üzerindeki etkisini belirleyen toplam varyans %30 bulunmuştur. Emeklilerde finansal davranışı etkileyen en önemli faktör finansal tatmin ($\beta=0,442$) olurken, diğer faktörler ise sırasıyla cinsiyetin erkek olması ($\beta=-0,174$), medeni durumun bekar olması ($\beta=-0,172$), eğitim durumunun lisans ve üstü olması ($\beta=0,122$) ve konut mülkiyetinin ise emekliye ait olması ($\beta=0,109$) bulunmuştur ($p<0,05$).

Anahtar Kelimeler: Emeklilik, Finansal Davranış, Emeklilikte Finansal Davranış.

EXTENDED SUMMARY**DETERMINATION OF FACTORS AFFECTING FINANCIAL BEHAVIOR IN RETIREMENT****INTRODUCTION**

The increasing number of older persons depending on welfare support can be associated with several factors, such as the small amount of money available to them is small (below the poverty level), no other sources of money or the lack of financial literacy and the failure of the elderly to manage their money wisely. Low financial literacy among the elderly has been acknowledged globally.

Many elderly people encounter financial difficulties frequently, which may become a source of chronic worry. The financial resources, particularly money accessible to the elderly, will directly influence their purchasing power and well-being (Jarrah et. al., 2012; Aktan and Vural, 2002).

Unfortunately, literature on the financial practices the elderly particularly in developing countries is rather limited (Hilgert & Hogart, 2003 De Vaney, 2008). This research will determine the factors affecting the financial behavior of the elderly and the pensioners, thereby providing a better understanding of financial problems and their behavior in efforts to increase the prosperity of the elderly. The results of this study will provide a better understanding of older experienced financial behaviors and problems as an input to understanding the financial well-being of the elderly and the poverty among the elderly.

METHOD

The data of this study were gathered face to face interviews with 45 years old and over 490 retirees selected by easy sampling method from Cebeci, Kurtuluş and Ayrancı districts of Ankara province in Çankaya County in Turkey.

Measurement Tool

The questionnaire was formed by using the related sources and some previous researches.

Financial Behavior Scale: The Financial Behavior Scale developed by Danes and Haberman (2007) was used to measure the financial behavior of pensioners.. The scale consists of 8 items. The total score from the scale is between 8 and 40, and a higher total score indicates a better financial behavior. In this study, internal consistency coefficient (Cronbach Alpha) was calculated ($\alpha = 0.76$) and the scale was found reliable.

The Financial Satisfaction Scale: The Financial Satisfaction Scale developed by Hira and Mugenda (1998) was used to measure financial satisfaction. The internal consistency of the Financial Satisfaction Scale was found to be $\alpha = 0.89$ by Hira and Mugenda (1998). In this study, internal consistency coefficient (Cronbach Alpha) was calculated ($\alpha = 0.78$) and the scale was found reliable.

The Satisfaction with Life Scale: The Satisfaction with Life Scale developed by Diener et al. in 1985 was used to measure the life satisfaction of the participants. In this study, internal consistency coefficient (Cronbach Alpha) of Life Satisfaction Scale was calculated ($\alpha = 0.85$) and the scale was found reliable.

Analysis of Data

Demographic and descriptive information about participants in the study is expressed in descriptive statistics such as number, percentage, mean and standard deviation. Multiple regression analysis was applied to determine the extent to which various demographic factors and life satisfaction predicted financial behavior. Independent variables that are more than once, the dummy variable must be transformed and then analyzed.

RESULTS

The results obtained indicate that life satisfaction, financial satisfaction and level of education are positively related to financial behavior; whereas, age, gender, marital status, number of people financially dependent, working status, number of children, ownership, perceived health, income and income adequacy have a predictive value in the negative direction (Table 3).

According to the results of multiple regression analysis on the interpretation of financial behavior, the model as a whole is significant ($R^2 = 0,30$, $F = 12,490$, $p = 0,000$)

In the study, the effect of financial satisfaction, gender, marital status, ownership, and level of education factors on financial behavior in retirees was statistically significant ($p < 0.05$).

It is seen that the "financial satisfaction" factor is the most important factor affecting "financial behavior" ($\beta = 0,431$ $t = 8,541$ $p < 0,000$).

The relative importance of the predictors in this regression model is said.

1. Financial satisfaction ($\beta = 0.431$)
2. Gender (Male) ($\beta = -0,184$)
3. Marital Status (Married) ($\beta = -0,181$)
4. Home ownership ($\beta = 0.107$)
5. Level of education (undergraduate and above) ($\beta = 0,106$)

DISCUSSION

Multiple regression analysis was applied to determine the extent to which various demographic factors and life satisfaction predicted financial behavior.

In the study, the effect of financial satisfaction and gender, marital status, home ownership, and level of education factors on financial behavior of retirees was found statistically significant. Among the variables with significant effect, it is seen that the variable "financial satisfaction" is the most important factor affecting "financial behavior".

Gender was a significant factor for consumers' savings behaviour (Kostakis, 2012). In this study, it was found that the second most important factor affecting financial behavior was gender. But as per Parrota et al., (1998), there is no relationship between gender and financial management.

In terms of these research results, it is seen that the third important factor affecting financial behavior is marital status. As per Parrota et al. (1998), it has no impact on financial management but marital status was found that it was negatively and significantly correlated with the total amount of savings in the household (Kostakis, 2012).

RECOMMENDATIONS

Knowledge on the financial practices among older persons and the factors associated with such behaviour can help educators and policy makers to develop appropriate programmes to promote a more effective behavior to be adopted by these older persons in light of their efforts to improve their well-being. With the assumption that the older persons' behaviours are spill over of their behaviours during younger ages, knowing the financial behaviour of the elderly can provide us with an overview of their behaviour during their younger years. In other words, those with good financial practices when they were young can be expected to continue with the good practices during younger years, the elderly are expected to experience less financial problems. Therefore, appropriate behavioural change intervention programmes can be introduced during younger ages as to minimize financial problems in the old age.

GİRİŞ

Yaşlılık; emeklilik veya sağlığın bozulması gibi nedenlerle finansal kaynaklara sınırlı erişimin bir sonucu olarak genellikle yoksulluk ile ilişkilidir. Yaşlılar arasında görülen bu yoksulluk sıklığı aslında küresel bir olgudur (Barrientos, Gorma ve Heslop; 2003: 557; Jariah, Husna, Aizan ve Rahimah, 2012: 1070).

Türkiye, 2050 yılına kadar yaşlanan bir devlet haline gelmesi beklenen gelişmekte olan ülkelerden birisi olup yaşlanmış bir devlet olmanın getirdiği zorluklarla karşı karşıya bulunmaktadır (TÜİK, 2016). Doğurganlıkta da bir düşüş yaşayan yaşlanan bir toplumda, yaşlı bir kişinin finansal güvenliği önemli bir faktördür (Suwanrada, 2009, 57). Uzun yaşam, yaşlıların yaşlılık döneminde ihtiyaçlarını karşılamak için özellikle finansal kaynaklara ve daha fazla kaynağa sahip olması gerektiği anlamına gelmektedir. Türkiye de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde kapsamlı sosyal güvenlik sisteminin olmaması özellikle yaşlı kadınlar ve kendi hesabına çalışanlarda yoksulluğa karşı yaşlıların hassasiyetini artırmaktadır (Aktan ve Vural, 2002).

Pek çok yaşlı insan özellikle emeklilik gelirinin düşmesi ile maddi zorluklarla karşılaşır ve bu da kronik endişe kaynağı haline gelebilir. Bu arada, sınırlı finansal kaynaklar, finansal kaynağı yönetememekle birlikte finansal problemlere de neden olabilir. Zorunlu emeklilik, genç yaşlarda yeteri kadar tasarruf yapılamaması ve sosyal desteğin azalması, yaşlıların erişebilecekleri mali kaynaklarını etkileyecektir. Mali kaynaklarda, özellikle de para, direkt olarak satın alma gücünü ve refahı etkileyecektir (Jariah vd. 2012: 1072; Aktan ve Vural, 2002).

Ayrıca günümüzde gelinen nokta itibariyle Türkiye’de ortalama emeklilik yaşı 50’nin altında seyretmektedir (Acar ve Kitapçı, 2008). Bu durum emeklilikle ortaya çıkan sorunların sadece yaşlılarla sınırlı kalmadığını ortaya koymaktadır. Para, küresel olarak kabul edilen günlük yaşamı sürdürme mekanizması için vazgeçilmez bir kaynaktır. Türkiye de çoğu emeklinin emekli maaşı olarak aldığı miktar, emekli olmadan önce aldıkları son maaşın yalnızca %60 ile %75’i arasındadır (Sosyal Güvenlik Kurumu). Artan yaşam maliyeti ile birlikte bir gelirin de olmaması ya da çok az olması, yaşlılar da dahil olmak üzere bir çok bireyin ciddi finansal zorluklar yaşamasına neden olabilir. Ekonomik kaynaklar şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak için akıllıca kullanılmalıdır. Artan yaşam maliyeti ve azalan gelir ile doğru finansal davranışlara sahip olma gereksinimi de ortaya çıkarmakta ve bu durumda yaşlı ve emeklilerin finansal açıdan nasıl davrandıkları da onların refahları üzerinde doğrudan etkili olabilmektedir.

Finansal davranış ise para yönetimiyle ilgili insan davranışları olarak tanımlanır (Xiao, 2008). Finansal davranış, nakit akışı davranışı, kredi davranışı, tasarruf davranışı, yatırım davranışları ve diğer finansal deneyimin toplamı olarak değerlendirilmektedir (Hilgert ve Hogarth, 2003: 320).

Refah düzeylerinin artırılması yönünde desteğe bağımlı olan yaşlı kişi sayısındaki artış; para miktarının çok az olması (yoksulluk sınırının altında), yaşlıların para kaynağının olmaması veya finansal okuryazarlık yetersizliği ve paralarının akıllıca yönetmede başarısızlık gibi çeşitli faktörler ile ilişkilendirilebilir. Yaşlılar arasında finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu genel kabul görmüş bir durumdur. Lusardi ve Mitchell (2006), Amerikalılar

arasında yaptığı bir araştırmada; yaşlı Amerikalıların finansal okur-yazar olmadığı sonucuna vardı. Yaptıkları diğer bir çalışmada ise yaşlıların (baby boomer kuşağı) sadece aritmetik açıdan değil, aynı zamanda faiz oranlarını düzenleme gibi temel ekonomik konularda bilgi sahibi olmadıkları dolayısıyla düşük finansal okuryazarlık seviyesine sahip olanların, emeklilik planını yapma olasılıklarının da daha düşük olduğunu saptamışlardır (Lusardi ve Mitchell, 2007: 217).

Buna ek olarak, düşük eğitim düzeyine sahip ve düşük gelir düzeyine sahip olanların, finansal bilgi seviyelerinin de düşük olma olasılıkları daha yüksektir (Lusardi ve Mitchell, 2007b: 38; Smith & Stewart, 2008:350). Bu senaryo, Türkiye’de düşük eğitim seviyesine sahip yaşlılar arasında da beklenebilir. Finansal açıdan öznel iyi oluş iyi finansal davranışlara dolayısıyla finansal refah düzeyine de katkıda bulunabilir ve mali sorunlarla karşılaşma olasılığını düşürebilir. Asya bölgesinde yapılan araştırmalar, yaşlıların daha büyük bir oranının geçimlerini desteklemek için çocuklarına bağımlı olduklarını ortaya koymaktadır (Lee, 1999: 80; Kumar, 2003: 55; Chou, Chow ve Chi, 2006:224; Suwanrada, 2009: 57). Mali kaynaklara sınırlı erişim finansal davranışları etkiler ve aynı zamanda başarılı ve pozitif yaşlanmanın önündeki engellerden biri olan yaşlılık döneminde yoksulluğa düşme riskini de artırır.

Beutler ve Mason (1987) finansal davranışlarla ilişkili faktörleri incelemişlerdir. Mevcut kaynaklara olan talebin yüksek olduğu genç, evli ve iyi eğitim görmüş hanelerin, iyi finansal davranışları benimseme ihtimalinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, gelirin; bütçe yapmayan ailelere kıyasla mali davranışlarını ve paralarını bütçeleyen aileleri önemli ölçüde etkilemediğini bulmuşlardır. Genç yaşlardaki iyi finansal davranışlar bir kişinin yaşlılığa tasarruf etmesini sağlar ve bu, yaşlılık döneminde finansal güvenliğe katkıda bulunur. Bu arada, finansmanı etkin bir şekilde yönetme, kişinin finansal yönetim veya finansal okuryazarlık bilgisine de bağlıdır. Nitekim dünyada yapılan çalışmalarda, finansal okuryazarlık seviyesi ile insanların uzun vadeli ihtiyaçları ve tasarrufları arasında anlamlı ilişkiler olduğu vurgulanmıştır (Lamb, 2002; Grace ve Hauptert, 2003; Jackson, 2003; Kim, 2003; Tossaint-Comeau, 2003; Burgess, 2003).

Finansal okuryazarlığın olmaması, finansal kaynakların yetersiz yönetimine katkıda bulunabilir. İyi bilgilendirilmiş, mali açıdan eğitilmiş veya finansal açıdan okur-yazarı olan tüketiciler aileleri için daha iyi kararlar verebilir ve böylece ekonomik güvenliklerini ve refah düzeylerini artırabilirler (Hilgert ve Hogarth, 2003). Finansal okuryazarlık testlerinde daha yüksek puan alanlar, önerilen mali davranışları takip etme eğilimindedirler. Sonuç olarak, finansal açıdan meraklı tüketicilerin, tasarruf etme, finansal ürünleri ve hizmetleri karşılaştırma ve para konularını çocuklarıyla tartışmaları daha olasıdır ve hayatları boyunca daha az finansal problem yaşamaları beklenebilir (Miller, Godfrey, Levesque, Stark, 2009).

Lusardi ve Mitchell (2011) tarafından yapılan bir çalışmada emekliliğe hazırlanan bireylerin üçte birinden daha azının şimdiye kadar bir emeklilik planı hazırlamaya çalıştıklarını ancak bunların yalnızca üçte ikisinin başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, finansal bilgi ve planlamanın açıkça birbiriyle ilişkili olduğunu, harcama ve bütçelemenin takip edilmesinin emeklilik tasarrufuna yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Perry ve Morris (2005)

ise, insanların finansal davranışlarını yönetme biçiminin kültüre bağlı sorunlara göre değişebileceğini ileri sürmektedir.

Anderson, Zhan ve Scott, J. (2004), eğitim, meslek ve gelirin daha ileri yaşlardaki hayatı planlama ve finansal güvenlik ile ilişkili olduğu sonucuna varmıştır. Yaşlılar arasında yapılan finansal davranış ve uygulama araştırması oldukça azdır. Araştırmaların büyük bir kısmı (Noone, Stephens ve Alpass, 2009, Lusardi ve Mitchell, Lamb, 2002; Grace ve Hauptert, 2003; Jackson, 2003; Kim, 2003; Tossaint-Comeau, 2003; Burgess, 2003), insanların sonraki yaşamlarında yeterli kaynağa sahip olmalarını sağlamak için emeklilik planlamasına odaklanmıştır. Yaşlıların refahını sağlamak için eşit derecede önemli olan şey, daha sonraki bir dönemde birikmiş olan paranın, yaşlılık dönemindeki mali sorunları ve güvensizliği en aza indirmek için nasıl kullanıldığıdır.

Ne yazık ki, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yaşlılardaki finansal davranışlar hakkındaki alanyazın oldukça sınırlıdır (Hilgert ve Hogart, 2003; DeVaney, 2008). Bu araştırma ile emeklilerin finansal sorunlarının anlaşılması ve böylece yaşlıların ve emeklilerin refahının artırılması yönünde oluşturulacak politikalara yön verilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, emeklilerin finansal davranışlarına etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla; çeşitli sosyo-demografik faktörlerin, finansal tatminin ve yaşam tatmininin finansal davranışı nasıl açıkladığını test etmek amacıyla örneklem grubundan elde edilen veri setine çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmanın verileri, Türkiye’de Ankara ilinin Çankaya ilçesine bağlı Cebeci, Kurtuluş ve Ayrancı semtlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile seçilen 45 yaş ve üzeri 490 emekli ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu toplanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Anket formu konu ile ilgili kaynaklardan ve daha önce yapılmış bazı araştırmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Birinci bölüm, araştırma kapsamına alınan bireyleri tanıtıcı bilgileri ortaya koymayı amaçlayan soruları içermektedir. İkinci bölümde Finansal Davranış Ölçeği (Financial Behavior Scale), Finansal Tatmin Ölçeği (Financial Satisfaction Scale) ve Yaşamdan Duyulan Tatmin Ölçeği (The Satisfaction with Life Scale) yer almaktadır.

Finansal Davranış Ölçeği

Emeklilerin finansal davranışlarını ölçmek amacıyla Danes ve Haberman (2007) tarafından geliştirilen Finansal Davranış Ölçeği (Financial Behavior Scale) kullanılmıştır. Ölçek, likert tarzı 8 maddeden oluşmaktadır; (a) Harcamalarımı kontrol ederim (b) Alışveriş yaparken fiyat karşılaştırması yaparım (c) Gelecekteki istek ve ihtiyaçlarım için kenara para koyarım (d) Bütçe yaparım (e) Borcumu zamanında geri öderim (f) Paramı idare ederken amaçlarımı belirlerim (g) Para idaresine ilişkin amaçlarımı başarıyorum ve (h) Ailemle birlikte para idaresini görürüm. Bu çalışmada her bir madde, 1 (hiçbir zaman) ile 5 (her zaman) arasında puanlanmıştır.

Ölçekten alınan toplam puan 8 ile 40 arasındadır ve toplam puanın yükselmesi daha iyi bir finansal davranışı göstermektedir. Danes ve Haberman (2007) tarafından yapılan çalışmada ölçek güvenilir bulunmuş ancak çalışmada iç tutarlılık katsayısı verilmemiştir; bu çalışmada ise iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) hesaplanmış ($\alpha=0.76$) ve ölçek güvenilir bulunmuştur.

Finansal Tatmin Ölçeği

Finansal tatminin ölçülebilmesi için Hira ve Mugenda (1998) tarafından geliştirilmiş olan Finansal Tatmin Ölçeği (Financial Satisfaction Scale) kullanılmıştır. Ölçek, 6 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışmada her bir madde, 1 (hiç memnun değilim) ile 5 (son derece memnunuz) arasında puanlanmıştır. Ölçekten alınan puanlar 6 ile 30 arasındadır ve alınan yüksek puanlar; bireylerin finansal tatmininin de yüksek olduğunu göstermektedir. Finansal Tatmin Ölçeği'nin iç tutarlılığı Hira ve Mugenda (1998) tarafından $\alpha=0.89$ olarak ölçek güvenilir bulunmuştur. Bu çalışmada da iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) hesaplanmış ($\alpha=0.78$) ve ölçek güvenilir bulunmuştur.

Yaşam Tatmini Ölçeği

Emeklilerin yaşam doyumlarını ölçmek amacıyla, Diener ve arkadaşları tarafından 1985 yılında bireylerin yaşamlarından aldıkları doyumunu belirlemek amacıyla geliştirilen Yaşam Tatmin Ölçeği (The Satisfaction with Life Scale) kullanılmıştır. Ölçek, likert tarzı 7 dereceli (1: kesinlikle katılmıyorum – 7: Kesinlikle katılıyorum) 5 maddeden oluşmaktadır. Yaşam doyumunu ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 35, en düşük puan ise 5'tir. Ölçekten alınan puanın düşük olması yaşam doyumunun düşük olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir. Diener ve arkadaşları (1985), Yaşam Tatmini Ölçeğinin iç tutarlılığını $\alpha=0.87$ olarak bulmuşlardır. Ölçeğin Türkçe 'ye uyarlaması Köker (1991) tarafından yapılmış ve iç tutarlılığı $\alpha=0.80$ bulunmuştur. Bu çalışmada ise Yaşam Tatmini Ölçeği iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) hesaplanmış ($\alpha=0.85$) ve güvenilir bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Ölçme araçlarından elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılarak uygun istatistiksel işlemlerin yapılması için hazır hale getirilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizi için SPSS 24.0 paket programı kullanılmıştır.

Çalışmada katılımcılara ilişkin demografik ve tanımlayıcı bilgiler sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiklerle ifade edilmiştir (Tablo 1 ve Tablo 2). Emeklilerin sosyo-demografik özellikleri ile yaşam tatminleri ve finansal tatminlerinin emeklilerin finansal davranışlarını anlamlı olarak etkileme durumlarını belirlemek amacıyla Çoklu Regresyon Analizi uygulanmıştır. Değişkenlerin neler olacağına karar verirken alanyazından yararlanılmıştır. Değişken düzeyi ikiden çok olan bağımsız değişkenler, kukla (dummy) değişkene dönüştürüldükten sonra analize dahil edilmelidir (Field, 2005). Bu kapsamda; cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve çalışma durumu iki düzeyli değişkenler haline getirilmiş ve çoklu regresyona ilişkin verilerin normal

dağılım göstermesi, doğrusallık, uç değerlerin rehabilite edilmesi, varyansların eşitliği, bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olmaması ve otokorelasyon varsayımlara dikkat edilmiş ve gerekli analizler yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan emeklilerin %64,3'ü 44-65 yaş grubunda olup %35,7'si 65 yaş ve üzerindedir. Emeklilerin %61,0'ı erkek, %39,0'ı ise kadındır. Emeklilerin %70,0'i evli, %74,7'si lise ve altı eğitim düzeyine sahiptir (Tablo 1).

Araştırmaya katılan emeklilerin %58,0'ı kendi ile birlikte 2 veya 1 kişiye bakmakla yükümlü oldukları, büyük çoğunluğunun (%79,4) emekli ancak çalıştıkları bulunmuştur. Emeklilerin sahip oldukları çocuk sayısı incelendiğinde; 3 ve daha fazla çocuğa sahip olanlar en yüksek oranda (%42,0) olduğu belirlenmiştir. Çalışmadaki emeklilerin büyük çoğunluğunun ev sahibi (%82,0) olduğu bulunmuştur. Emekliler arasında sağlık durumunu orta (%46,1), gelir durumunu orta (%66,5) ve gelir yeterliliğini kısmen yeterli (%36,9) olarak algıladıklarını belirtenlerin en yüksek oranda olduğu saptanmıştır. (Tablo 1).

Tablo 1. Demografik Özelliklerin Dağılımı

	N	%
Yaş Grupları		
44-64 Yaş arası	315	64,3
65 Yaş ve üstü	175	35,7
Cinsiyet		
Erkek	299	61,0
Kadın	191	39,0
Medeni Durum		
Bekar	137	28,0
Evli	353	72,0
Eğitim Durumu		
İlköğretim ve altı	188	38,4
Lise	178	36,3
Lisans ve üstü	124	25,3
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi sayısı (Katılımcı Dahil)		
2 Kişi ve altı	284	58,0
3 Kişi	129	26,3
4 Kişi ve üstü	77	15,7
Çalışma Durumu		
Emekli/tam zamanlı çalışıyor	51	10,4
Emekli/yarı zamanlı çalışıyor	50	10,2
Emekli/çalışmıyor	389	79,4
Sahip Olunan Çocuk Sayısı		
Çocuk yok	31	6,3
1 çocuk	54	11,0
2 çocuk	199	40,6
3 çocuk ve üstü	206	42,0
Konut Mülkiyeti		
Ev sahibi	402	82,0
Kiracı	88	18,0
Algılanan Genel Sağlık Durumu		
Kötü	48	9,8
Orta	226	46,1
İyi	195	39,8
Mükemmel	21	4,3
Algılanan Gelir Durumu		
Düşük	123	25,1
Orta	326	66,5
Yüksek	41	8,4
Algılanan Gelir Yeterliliği		
Yeterli buluyorum	129	26,3
Kısmen yeterli buluyorum	181	36,9
Yeterli bulmuyorum	180	36,7
Toplam	490	100,0

Tablo 2. Finansal Davranış, Finansal Tatmin, Yaşamdan Duyulan Tatmin, Algılanan Sağlık, Gelir ve Gelir Yeterliliğine ilişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Min.-Max.	Ort.	Std. Sapma
Finansal Davranış	490	5-40	29,84	6,20
Finansal Tatmin	490	6-30	18,58	5,55
Yaşamdan Duyulan Tatmin	490	5-35	19,05	7,44
Algılanan Sağlık Durumu	490	1-4	2,39	0,03
Algılanan Gelir Durumu	490	1-3	1,83	0,55
Algılanan Gelir Yeterliliği	490	1-3	2,10	0,79

Araştırmaya katılan emeklilerin finansal davranış puan ortalaması 29,84 (SS:6,20), finansal tatmin puan ortalamaları ise 18,58 (SS:5,55) dir. Yaşamdan duyulan tatmin puan ortalaması 19,05 (SS:7,44) olup, algılanan sağlık durumu puan ortalaması 2,39 (SS:0,03), algılanan gelir durumu puan ortalaması 1,83 (SS:0,55), algılanan gelir yeterliliği puan ortalaması ise 2,10 (SS:0,79) dur (Tablo 2).

Tablo 3. Emeklilerde Finansal Davranış İle Yaşamdan Duyulan Tatmin, Finansal Tatmin ve Sosyo-Demografik Faktörler Arasındaki Regresyon Analizi Sonuçları

	B	Std. Hata	β	t	p
Sabit	23,688	3,494		6,779	,000
Yaşamdan Duyulan Tatmin	,009	,042	,011	,206	,837
Finansal Tatmin	,471	,055	,431	8,541	,000**
Yaş	-,033	,033	-,047	-,997	,319
Cinsiyet					
Erkek	-2,261	,507	-,184	-4,455	,000**
Kadın (Referans)					
Medeni Durumu					
Bekar	-2,417	,630	-,181	-3,839	,000**
Evli (Referans)					
Eğitim Durumu					
Lise	,950	,583	,076	1,629	,104
Lisans ve üstü	1,471	,685	,106	2,148	,032*
İlköğretim ve altı (Referans)					
Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı	-,089	,279	-,016	-,321	,749
Çalışma Durumu					
Tam Gün	-1,177	1,049	-,060	-1,123	,262
Çalışmıyor	-1,495	,802	-,101	-1,863	,063
Yarım gün (Referans)					
Sahip Olunan Çocuk Sayısı	-,357	,200	-,079	-1,788	,074
Konut Mülkiyeti					
Ev Sahibi	1,670	,641	,107	2,604	,010*
Kiracı (Referans)					
Algılanan Sağlık Durumu	-,411	,361	-,049	-1,140	,255
Algılanan Gelir Durumu	-,018	,553	-,002	-,033	,974
Algılanan Gelir Yeterliliği	,617	,384	,081	1,608	,109
R = 0,547 R ² = 0,30 Durbin Watson: 1,886 ***p < 0,000 *p < 0,05					
F= 12,490					
p = 0,000					

Yaşamdan duyulan tatmin, finansal tatmin, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, bakmakla yükümlü kişi sayısı, çalışma durumu, çocuk sayısı, konut mülkiyeti, algılanan, sağlık, gelir ve gelir yeterliliğinin finansal davranışı nasıl açıkladığını test etmek amacıyla örneklem grubundan elde edilen veri setine çoklu regresyon analizi uygulanmıştır (Tablo 3).

Çalışmada belirlenen model test edilmiş, finansal tatmin, yaşamdan duyulan tatmin ve sosyo-demografik faktörlerin (yaş grupları, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı, çalışma durumu, sahip olunan çocuk sayısı, konut mülkiyeti, algılanan genel sağlık durumu, algılanan gelir durumu ve algılanan gelir yeterliliği) hangisi ya da hangilerinin emeklilerde finansal davranışları etkilediği belirlenmiştir (Tablo 3).

Regresyon analizi tablosunda görüldüğü gibi bağımsız değişkenlerin (yaşamdan duyulan tatmin, finansal tatmin, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, bakmakla yükümlü kişi sayısı, çalışma durumu, çocuk sayısı, konut mülkiyeti, algılanan, sağlık, gelir ve gelir yeterliliği) "finansal davranış" bağımlı değişkenini etkileme düzeyi 0,30 oranında açıklanmaktadır ($R^2= 0,30$; $F=12,490$; $p=0,000$) (Tablo 3).

Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde; finansal tatminin ($t=8,541$ $p<0,000$), cinsiyetin ($t=-4,455$ $p<0,000$), medeni durumun ($t=-3,839$ $p<0,000$), eğitim durumunun ($t=2,148$ $p<0,05$) ve konut mülkiyetinin ($t=2,604$ $p<0,05$) finansal davranış üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Ancak yaşamdan duyulan tatmin ($t=-0,011$ $p>0,05$), yaş ($t=-0,011$ $p>0,05$), bakmakla yükümlü kişi sayısı ($t=-0,011$ $p>0,05$), çalışma durumu ($t=-0,060$ $p>0,05$), çocuk sayısı ($t=-0,079$ $p>0,05$), algılanan sağlık ($t=-0,049$ $p>0,05$), gelir ($t=-0,002$ $p>0,05$) ve gelir yeterliliği ($t=0,081$ $p>0,05$) değişkenleri anlamlı bir etkiye sahip değildir.

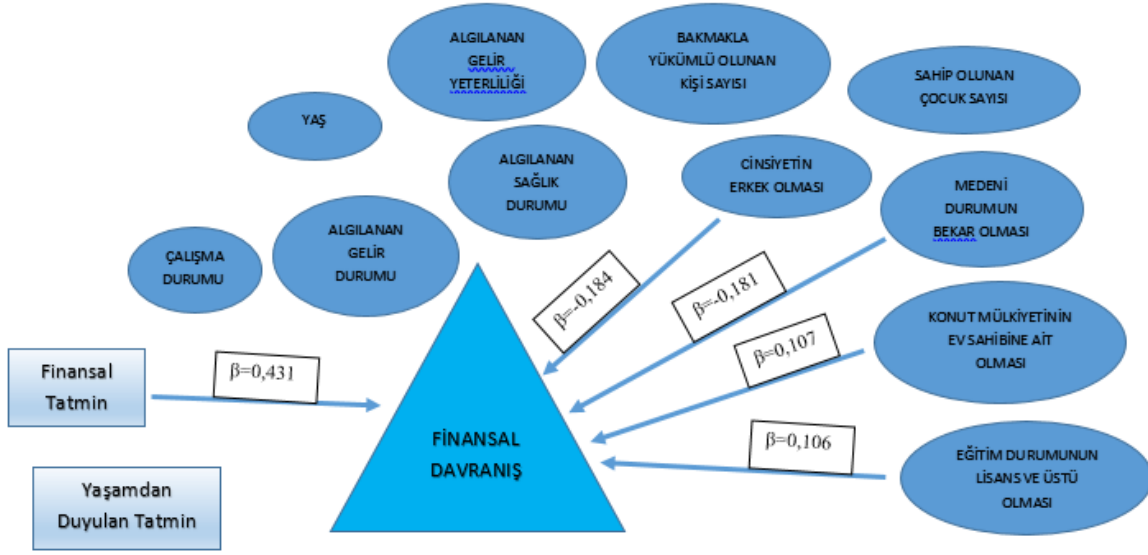
β değerine bakıldığında, finansal davranış değişkeninin yordayıcıları olarak modelde yer alan değişkenler arasında en büyük β değerine sahip olan "finansal tatmin" in görece olarak en önemli yordayıcı olduğu görülmektedir ($\beta=0,431$ $t=8,541$ $p<0,000$).

Bu regresyon modelinde yer alan yordayıcıların görece önem sırası ise şöyledir:

1. Finansal tatmin ($\beta=0,431$)
2. Erkek emekliler ($\beta=-0,184$)
3. Bekar emekliler ($\beta=-0,181$)
4. Ev sahibi olan emekliler ($\beta=0,107$)
5. Lisans ve üstü eğitim düzeyine sahip emekliler ($\beta=0,106$).

Buna göre, finansal tatmin, ev sahibi olma ve lisan ve üstü eğitim düzeyine sahip olma finansal davranış ile anlamlı ve negatif; cinsiyetin erkek olması, medeni durumun bekar olması ise emeklilerde finansal davranış ile anlamlı ve ters bir etkileşim içindedir.

Araştırma sonuçlarına ilişkin model Şekil 1.'de görülmektedir.

Şekil 1. Araştırmanın Modellenmesi (Sonuçlar)

TARTIŞMA

Bu araştırma ile emeklilerin finansal sorunlarının anlaşılması ve böylece yaşlıların ve emeklilerin refahının artırılması yönünde oluşturulacak politikalara yön verilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, emeklilerin finansal davranışlarına etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla; çeşitli sosyo-demografik faktörlerin, finansal tatminin ve yaşam tatmininin finansal davranışı nasıl açıkladığını test etmek amacıyla örneklem grubundan elde edilen veri setine çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Araştırmada; emeklilerde finansal davranış ile finansal tatmin, cinsiyetin erkek olması, medeni durumun bekar olması, konut mülkiyetinin ise emekliye ait olması ve eğitim durumunun lisans ve üstü olması faktörlerinin finansal davranış üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Anlamlı etkiye sahip olan değişkenler arasında ise "finansal tatmin" değişkeninin "finansal davranış" üzerinde etkisi olan en önemli faktör olduğu görülmektedir.

Finansal tatmin, sahip olduğu finansal kaynaklarının yeterliliği konusunda bireyin subjektif olarak algısını göstermektedir. (Hira ve Mugenda, 1998: 75). Finansal tatmin, refahın bir parçası olarak da kabul edilmektedir (Campbell, Converse ve Rodgers, 1976).

Finansal tatminin öne sürülen belirleyicileri, gelir, eğitim, etnik köken ve yaş gibi demografik faktörlerin yanı sıra finansal stres faktörleri, mali bilgi ve finansal tutum ve davranışlardır. Daha yüksek finansal bilgi düzeyi ve finansal yönetim davranışı doğrudan finansal tatmin düzeyleri ile ilişkilendirilmiştir (Joo ve Grable, 2004: 27; Hira ve Loibl, 2005: 176). Bu çalışmada elde edilen sonuçlara benzer şekilde; Joo ve Grable (2004: 35) de

finansal davranışların kişinin finansal tatmininde gelir veya diğer demografik faktörlerden daha önemli ve doğrudan etkileri olduğunu bulmuştur.

Finansal davranış sadece günlük harcamaları planlama, yapma ya da izleme değil aynı zamanda emeklilik ya da emlak planlaması gibi uzun vadeli planlamayla ilişkili stratejileri de kapsar (DeVaney ve Lytton, 1995: 152). Hane halkının finansal yönetim davranışları sadece hane halkı içindeki uyumu ve yakınlığı arttırmakla kalmayıp, tasarruf ve yatırım davranışlarını da etkilemektedir (Davis ve Carr, 1992: 14; Fagan ve Brayman, 2011: 109). Bu açıdan finansal davranış, en temel anlamda bireylerin kişisel finansal durumlarının takibi, dikkatli alışveriş yapmaları, tasarruf ve yatırımlarını kişisel borç ve kredilerini yönetebilmeleri, kısa ve uzun vadede yatırımlarını değerlendirebilmesi olarak düşünülebilir (Alkaya ve Yağlı, 2015).

Araştırma çalışmaları bir kişinin finansal davranışıyla ilişkili çeşitli sosyo-demografik faktörlerin etkili olduğunu göstermiştir. Bunlar cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, medeni hal, eşin iş durumu, hane halkı yıllık geliri, bir kişiye maddi olarak bağımlı insan sayısı, gayrimenkulün mülkiyeti, bir kişinin ne kadar yatırım yaptığı, bir kişinin ne sıklıkla yatırımlarını gözden geçirdiği vb.dir.

Cinsiyet faktörü ele alındığında; Funfgeld ve Wang (2008), kadınlar finansal konularda daha az ilgili olduğunu ve para konusuna gelince daha fazla endişelendiklerini belirtmişlerdir. Hira ve Mugenda (2000), kadınların erkeklerden daha fazla tasarruf etmekten memnun olduklarını fakat mevcut mali durumlarından ve bir dönem hedeflerine ulaşma yeteneklerinden memnun olmadıklarına karar vermişlerdir. Ayrıca, kadınların erkeklere göre satın alma direncinin daha az olduğunu da saptamışlardır. Cinsiyet tüketicilerin tasarruf davranışları için önemli bir faktör olmuştur (Kostakis, 2012:259). Bu çalışmada da finansal davranış üzerinde cinsiyetin ikinci önemli faktör olduğu bulunmuştur. Fakat Parrota ve Johnson'a (1998) göre, cinsiyet ve finansal yönetim arasında herhangi bir ilişki yoktur.

Bu araştırma sonuçları açısından finansal davranışı etkileyen önemli üçüncü faktörün medeni durum olduğu görülmektedir. Parrota ve Johnson, (1998) tarafından yapılan çalışmada, medeni durumun hane halkındaki toplam tasarruf miktarı ile negatif ve anlamlı derecede ilişkili olduğunu bulunmuşlardır. Evli tüketicilerin tasarruf edebilme olasılığının da daha düşük olduğu belirlenmiştir (Kostakis, 2012: 257: 312). Rehman, Bashir ve Faridi (2011) yapılan araştırmalarında da benzer biçimde evli olma durumunun bireylerin tasarruf oranlarını olumsuz etkilediğini göstermiştir.

Bu çalışmada konut mülkiyeti emeklilerde finansal davranışları etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Grable ve Joo'a (1999) göre; ev sahibi olma, finansal açıdan yardım arama davranışını belirlemek için önemli bir faktördür. Ev sahibi olmayanlar ev sahibi olanlara göre daha fazla yardım arama eğilimi gösteriyorlar. Kendi evine sahip olmayan bireylerin diğerlerine kıyasla daha fazla tasarruf eğilimi vardır (Demizer, Wolf ve Ying, 2000).

Funfgeld ve Wang. (2008) çalışmalarında daha düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin finansal durumlar konusunda daha endişeli ve güvensiz olduklarını saptamışlardır. Üniversite eğitimi almış insanlar ortalama olarak mali konularda daha çok ilgilidirler ve daha az endişelidirler. Yükseköğrenim seviyesine sahip tüketiciler tasarruf miktarı ile pozitif bir korelasyona sahiptirler (Bersales ve Mapa, 2006). Joo ve Grable (2004), eğitimin tüketicilerin tasarruf davranışları üzerinde olumlu etkisi olduğunu ve eğitim düzeyi arttıkça daha iyi finansal uygulamalar yaptıklarını belirtmektedirler. Bu araştırmada da lisans ve üstü eğitim seviyesine sahip emeklilerin mali davranışlarının daha iyi olduğu ve eğitim düzeyinin finansal davranış üzerinde etkisi olan beşinci faktör olduğu görülmektedir.

Bu araştırma sonuçlarına göre; yaşamdan duyulan tatmin, yaş, bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı, çalışma durumu, çocuk sayısı, algılanan sağlık, gelir ve gelir yeterliliği değişkenleri finansal davranış üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Yüksek net gelirleri olan para yöneticileri, daha sorumlu finansal davranış sergilemektedir (Titus, Fanslow ve Hira 1989:311:184) ancak, gelirin finansal davranış üzerine önemli bir etkisi olmadığını gösteren az sayıda çalışmada vardır (Godwin, 1994: Hira, Fanslow ve Vogelsang, 1992). Parrota ve ark. (1998), e göre daha yüksek hane halkı gelirlerine sahip katılımcılar daha iyi finansal davranışlar sergilemektedir. Vanessa ve Marlene (2005), gelir ve sorumlu finansal yönetim davranışı arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır ve gelirin finansal davranışta pozitif bir rolü olduğunu belirtmişlerdir.

Garcia ve ark. (2011) araştırmalarında kalabalık aileye sahip bireylerin tasarruf konusunda olumsuz görüşleri olduğunu göstermiştir. Guariglia (2001) da yaptığı çalışmada, bakmakla yükümlü olunan kişi sayısının tasarruf yapma performansı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Harris, Loundes ve Webster (1999) da hane halkı büyüklüğünün tasarruf için olumsuz bir faktör olduğu sonucuna varmışlardır. Newman, Tarp, Broeck, Quang ve Khai (2008) ayrıca, geniş aile döneminde olan bir hanede yaşayan bireylerin daha az para tasarrufu yaptıklarını bulmuşlardır.

Funfgeld ve Wang (2008) 'e göre, yaş arttıkça insanlar mali konularla daha fazla ilgilenmektedir. Aşırı harcamalara katılma olasılığı daha azdır ve cazip tekliflerden kolayca etkilenmezler ve daha iyi finansal davranış sergilerler. Emekli ve 45 yaş üzerindeki bireylerle yapılan bu araştırmada da emeklilerin finansal davranışlarının orta düzeyin biraz üzerinde olduğu bulunmuştur.

ÖNERİLER

Bir tüketim birimi olan ailenin tasarruf ve yatırım yapabilme durumu refah düzeyi ile yakından ilişkilidir. Aileler ekonomik kaynaklarını etkili bir şekilde yöneterek doğru finansal davranış geliştirerek yaşam kalitesi ve yaşam standardını yükseltebilirler.

Bu süreç kaynakların tasarruf ve yatırımlar için değerlendirilmesini, tasarruf planlarının güçlendirilmesini, ailelerde başarılı finansal yönetime ilişkin motivasyon oluşturulmasını, profesyonel ekonomi danışmanlarının önerilerinin dikkate alınmasını içermektedir.

Ekonomistler, bireylerin;

- Beklenmedik olaylara karşı hazırlıklı olmak,
- Daha büyük yatırımlar için riske karşı korunmak,
- Gelirin azalacağı durumlarda kullanabilmek ve
- Bağımsızlık, güç duygusundan hoşlanıldığı için tasarruf

ettiklerini açıklamaktadırlar (Moven, 1987).

Yaşlı ve emekli insanlar arasındaki finansal davranışlar hakkında bilgi ve bu davranışla ilişkili faktörler, eğitimcilerin ve politika yapıcıların, yaşlılıklarını iyileştirme çabaları ışığında bu yaşlı insanlar tarafından daha etkin bir davranış kazanmalarını sağlamak için uygun programları geliştirmelerine yardımcı olabilir. Yaşlı insan davranışlarının genç yaşlardaki davranışlarından kaynaklandığı varsayımıyla, yaşlıların finansal davranışlarını bilmek, genç yaşları boyunca davranışları hakkında genel bir fikir verebilir. Yaşlıların finansal davranışları, genç yaşta finansal davranışlarının bir yansıması olabilir. Başka bir deyişle, gençken iyi mali davranışlara sahip olanların, genç yaşlarda iyi davranışlara devam etmesi beklenebilirken, yaşlılıklarında da daha az finansal problem yaşamaları beklenmektedir. Bu nedenle, iyi finansal davranışlar yaşlılık döneminde finansal refaha neden olabilir. Bu nedenle, yaşlılıkta finansal sorunları en aza indirmek için genç yaşlarda davranışsal değişim müdahale programları başlatılabilir.

Demografik göstergeler açısından, eğitim ve finansal kurumların; yetişkinler ve özellikle yaşlı yetişkinler arasında daha yüksek finansal okuryazarlık standartlarına dayalı aktif tanıtımı Türk toplumu için bir zorunluluktur. Bu toplumun refahı ve gelişiminin devam etmesi için şarttır. Türk yaşlı insanları için kapsamlı bir finansal eğitim programının geliştirilmesi oldukça önemlidir. Böyle bir gelişme ancak hükümet ve eğitim kurumları arasında yakın işbirliği ile mümkündür. Elbette, yaşlı insanlara yönelik finansal davranışlarını geliştirici finansal okuryazarlık eğitimi, destek ve tavsiye programının geliştirilmesinde yaşlıların görüşleri de dikkate alınmalıdır. Finansal davranışların geliştirilmesi, sadece insanların finansmanlarını yetkin bir şekilde yönetmeyi öğrenmelerini değil, aynı zamanda kararlarının sorumluluğunu üstlenmelerini de beraberinde getirir.

Yaşlı insanlara özel ilgi göstererek, bu kurumlar öğrenme programları ve faaliyetleri hazırlamalı ve / veya eğitim ve sosyal kurumlar tarafından organize edilen programlara ve etkinliklere katılmalı ve yetişkin nüfusta finansal davranışlarını olumlu yönde geliştirmeli, finansal okuryazarlık düzeylerini arttırmalıdır.

Yaşlı insanların finansal davranışlarını ve okuryazarlığını geliştirmeyi amaçlayan televizyon ve radyo programlarının oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. A. & Kitapçı, İ. (2008). Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye'deki Emeklilik Sistemindeki Değişim. *Maliye Dergisi*, 154, 77-98.
- Aktan, C.C. & Vural, İ.Y. (2002), "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Aktan, Coşkun Can (ed), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Journal of International Social Research*, 8(40).
- Anderson, S. G., Zhan, M., & Scott, J. (2004). Targeting financial management training at low-income audiences. *Journal of Consumer Affairs*, 38(1), 167–177.
- Barrientos, A., Gorma, M., & Heslop, A. (2003). Old age poverty in developing countries: Contributions and dependence in later life. *World Development*, 31, 555-570.
- Bersales, L. & Mapa D. (2006). Patterns and Determinants of Household Saving in the Philippines, USAID/Philippines OECD.
- Beutler, S., & Mason, M. (1987). Family cash flow budgeting. *Home Economics Research Journal*, 16, 3-12.
- Burgess, K. (2003, August 30). FSA to Tackle Financial Literacy, *FT Money*, 26.
- Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. L. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. Russell Sage Foundation.
- Chou, K.-L., Chow, N. W. S., & Chi, I. (2006) Economic status of the elderly in Hong Kong: Homogeneous or heterogeneous? *International Social Work*, 49(2), 218–232.
- Danes, S. M., & Haberman, H. (2007). Teen financial knowledge, self-efficacy, and behavior: A gendered view.
- Davis, E. P., & Carr, R. A. (1992). Budgeting practices over the life cycle. *Financial Counseling and Planning*, 3, 3-16.
- Demizer, C., Wolf, C. & Ying Y. (2000), Households' saving in transition economies, Policy Research Working Paper, http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2000/04/24/000094946_00040605325052/Rendered/PDF/multi_page.pdf
- DeVaney, S. A. (2008). Financial Issues of Older Adults. In J.J. Xiao (Ed.), *Handbook of Consumer Finance Research*. Springer.
- DeVaney, S. A., & Lytton, R. H. (1995). Household insolvency: A review of household debt repayment, delinquency, and bankruptcy. *Financial Services Review*, 4(2), 137-156.
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.
- Grace, H. S., & Hauptert, J. E. (2003). Financial Literacy. *CPA Journal*, June, 8.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. 2009 London.
- Funfgeld, B. & Wang M.(2008). Attitudes and behaviour in everyday finance: evidence from Switzerland. *International Journal of Bank Marketing*, 27 (2), 108-128.
- Garcia, M., Barros C.,& Silvestre A. (2011). Saving behavior: Evidence from Portugal, *International Review of Applied Economics*, 25(2), 225-238

- Grable, J. E., & Joo, S. H. (1999). Financial help-seeking behavior: Theory and implications. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 10(1), 14.
- Godwin, D. D. (1994). Antecedents and consequences of newlyweds' cash flow management. *Financial Counseling and Planning*, 5, 161-190.
- Guariglia, A. (2001). Saving behavior and earnings uncertainty: Evidence from the British Household Panel Survey, *J Popul Econ*, 14, 619-634.
- Harris, M., Loundes J. & Webster E. (1999) Determinants of household saving in Australia, Melbourne Institute Working Paper, No: 22/99, http://melbourneinstitute.com/wp/wp_pre2005/wp99n22.pdf.
- Hilgert, M. A., & Hogarth, J. M. (2003). Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior. *Federal Reserve Bulletin*, 319-322.
- Hira, T. K., Fanslow, A. M. & Vogelsang, R. (1992). Determinants of satisfaction with preparation for financial emergencies. *Financial Counseling and Planning*, 3, 43-62.
- Hira, T. K., & Mugenda, O. M. (1998). Predictors of financial satisfaction: Differences between retirees and non-retirees. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 9(2), 75.
- Hira, T.K. & Mugenda, O., (2000). Gender differences in financial perceptions, behaviors and satisfaction. *Journal of Financial Planning*, 13(2), 86-92.
- Hira, T. K., & Loibl, C. (2005). Understanding the impact of employer-provided financial education on workplace satisfaction. *Journal of Consumer Affairs*, 39(1), 173-194.
- Jariah, M.; Husna, S.; Tengku Aizan, T. A. H.; Ibrahim, Rahimah, (2012) Financial Practices and Problems amongst Elderly in Malaysia, *Pertanika J. Soc. Sci. & Hum.* 20 (4): 1065 - 1084
- Jackson, B. (2003). ABA Immigrant – Market Tips. *American Banker*, 168(89), 1-2.
- Joo, S. H., & Grable, J. E. (2004). An exploratory framework of the determinants of financial satisfaction. *Journal of family and economic Issues*, 25(1), 25-50.
- Kim, J. K. (2003). Home-Schooling Helps Students Manage their Money in College. *The Wall Street Journal*, 20 August p. 1
- Kostakis, I. (2012). Households' Saving Behavior in Greece Corresponding Countermeasures in Financial Crisis. *International Journal of Economic Practices & Theories*, 2 (4), 253-265.
- Kumar, S. V. (2003). Economic Security for the Elderly in India. *Journal of Aging and Social Policy*, 15(2), 45-65.
- Lamb, E. C. (2002). The Financial Literacy Boom. *Community Banker*, 11(5), 26-31.
- Lee, W. K. M. (1999). Economic and Social Implications of Aging in Singapore. *Journal of Aging and Social Policy*, 10(4), 73- 92.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2006). Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement Wellbeing. *MRRC Working Paper*, 2006-144.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2007a). Baby Boomer Retirement Security: The Role of Planning, Financial Literacy, and Housing Wealth. *Journal of Monetary Economics*, 54, 205-224.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2007b, January). Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education. *Business Economics*, p. 35-44.

- Lusardi, Annamaria & Mitchell, Olivia S. (2011). "Financial literacy and retirement planning in the United States," *Journal of Pension Economics and Finance*, Cambridge University Press, vol. 10(04), pages 509-525, October.
- Benjamin E. Fagan, & Shawn Brayman. (2011) "Financial planning literature survey." *Journal of Personal Finance*, 10 (1), 109.
- Miller, M., Godfrey, N., Levesque, B., & Stark, E. (2009). The Case for Financial Literacy in Developing Countries. Promoting Access to Finance by Empowering Consumers. The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank.
- Moven, J. C. 1987. *Consumer Behaviour*. Mac Millian Pub.Comp. New York.
- Newman, C., Tarp F., Broeck D., Quang T. & Khai D. (2008) Household Saving in Vietnam: Insights from a 2006 rural household survey, *Vietnam Economic Management Review*, 34, 1-8.
- Noone, J. H., Stephens, C., & Alpass, F. M. (2009) Pre-retirement Planning and Well-Being in Later Life: A Prospective Study. *Research on Aging Volume*, 31(3), 295-317. Sage Publications.
- Parrota, J.L. & Johnson, P.J. (1998). The Impact of Financial Attitudes & Knowledge on Financial Management & Satisfaction of recently married individuals. *Association for Financial Counseling& Planning Education*, 59-75.
- Perry, V. G., & Morris, M. D. (2005). Who Is in Control? The Role of Self-Perception, Knowledge, and Income in Explaining Consumer Financial Behavior. *The Journal of Consumer Affairs*, 39(2), 299–313.
- Rehman, H., Bashir F. & Faridi M. (2011). Saving Behavior among Different Income Groups in Pakistan: A Micro Study, *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(10), 268-277.
- Smith, B., & Stewart, F. (2008). Learning from the Experience of OECD Countries: Lessons for Policy, Programs and Evaluations. In Lusardi, A. (Ed.), *Overcoming the Saving Slump: How to Increase the Effectiveness of Financial Education and Saving Programs* (pp. 345 – 367). University of Chicago Press.
- Suwanrada, W. (2009). Poverty and Financial Security of the Elderly in Thailand. *Ageing International*, 33, 50–61.
- T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, (SGK). İnternet Erişim Tarihi (10.04.2016)
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/emeklilik_kavrami/emeklilik
- T.C. Türkiye İstatistik Kurumu, (TÜİK). İnternet Erişim Tarihi (10.04.2016)
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>
- Titus, P. M., Fanslow, A. M. & Hira, T. K. (1989). Net worth and financial satisfaction as a function of household money managers' competencies. *Home Economics Research Journal*, 17, 309-317.
- Tossaint-Comeau, M. (2003). Changing Hispanic Demographics: Opportunities and Constraints in the Financial Market, *Chicago Fed Letters*.
- Vanessa P.G. & Marlene M. D. (2005). Who is in control? The role of self-perception, knowledge, and income in explaining consumer financial behaviour. *Journal of Consumer Affairs*, 39 (2), 299-313.
- Xiao J. J. (2008). *Handbook of Consumer Finance Research*. Springer.